

ІСТОРІЯ СЕРЕДНІХ ВІКІВ

УДК 272-788-745(447/448)“15”
ББК 63.3(4ФРА)43-552.2

Сергій Климків

Становлення і механізми діяльності чернечої інквізиції на півдні Франції: спроба реконструкції історичних реалій

Дана стаття присвячена дослідженню системи інституту чернечої інквізиції та її інтерпретації у площині історіографії, як одного з найсильніших інструментів Церкви та папства у боротьбі із єресями в Західній Європі. Звертається увага на механізми діяльності та систему інквізиції як структури влади періоду її становлення. В статті показано основні етапи інквізиційного судочинства та тенезу розвитку трибуналів у різних місцевостях півдня Франції до середини XIII ст.

Ключові слова: єресь, катари, інквізиція, папство, середньовічна Франція.

Сучасна суспільна інтерпретація «Святої інквізиції», як правило, стосується здебільшого часу XV – XVI ст. Тоді інквізиція боролася із євреями (новонаверненими морісками) чи засуджувала вчення природознавців на кшталт М. Коперніка або Г. Галілея. Це були часи іспанської «Супреми» XV ст. чи пізніших відьомських процесів. Чернеча інквізиція XIII ст. мала інші пріоритети, методи і цілі.

Тож головною метою статті є простеження процесу формування, становлення і розвитку інквізиційних трибуналів XIII ст. Досліджується місце і значення папства та чернечих орденів, зокрема домініканців, у цій системі. А також структурна організація і механізми діяльності трибуналів у боротьбі із середньовічною єрессю катарів на півдні Франції.

© Климків С., 2017

Сергій Михайлович Климків – викладач Львівського коледжу транспортної інфраструктури, Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В.Лазаряна.

На жаль, дана проблематика практично не досліджувалася вітчизняними істориками на науковому рівні. Водночас на Заході щороку з'являються багато статей і книг, де зачіпаються різноманітні аспекти історії середньовічної інквізиції. Комплексні дослідження щодо згаданих проблем мали місце в історіографії¹, особливо слід відзначити праці Г. Ч. Лі² – дослідника кінця ХІХ ст., і сучасних істориків – К. Брускі³, Дж. Гівена⁴ і П. Краса⁵.

Щоб зрозуміти діяльність інквізиційних трибуналів періоду Нового часу, варто повернутися до їх початків. Саме в ХІІІ ст. можна побачити, від чого захищали католицьку віру і чи дійсно була у цьому така необхідність. Чи була інквізиція церковним інститутом влади зазначеного часу? Чому вплив, контроль і методи, які застосовували інквізитори, були настільки дієві, як і радикальні для тогочасного соціуму?

Війна проти ересі катарів, більш відомих, як альбігойців у Південній Франції, що тривала з перервами у 1209 – 1229 рр. завершилася зрештою бажаним для Церкви та католицьких монархів. Саме хрестоносці з ініціативи духовенства повинні були викоринити ересь в регіоні. Король Франції Філіп-Август (1180 – 1223 рр.) мав на меті приєднати Окситанію їхніми руками, а також готовий був всіляко допомагати втілити політику папства. Найбільше графство – Тулузу, епіцентр ересі було приєднано до королівського домену аж в 1271 році. Похід проте спровокував небачену хвилю жорстокості проти еретиків і їх прихильників. Наслідки цього протистояння суттєво проявилися на локальному рівні.

Разом із цим поява чернечих орденів – францисканців і домініканців перетворюється у знаряддя дії в руках Церкви. Проповідь істинної віри і налагодження ідеологічного контролю стало їхнім безпосереднім завданням. Катари, які мали власне віровчення, відмінне від католицького, а також свою ієрархію, надалі загрожували християнській спільноті⁶. Інша поширена ересь вальденсів була менш вираженою і небезпечною в цьому регіоні. Попри все, папа Гонорій ІІІ (1216-1227 рр.), а пізніше його наступник Григорій ІХ (1227-1242 рр.) домоглися від світської влади особливої допомоги у вигляді суворого антиеретичного законодавства.

За чи не наймогутнішого монарха, імператора Фрідріха II Гогенштауфена (1220-1250 рр.), відбулося видання суворих законів проти ересі. Саме на основі «Сицилійських Конституцій» (1231 р.) та Равенського Едикту (1232 р.) відповідними правовими нормами вдалося побудувати судочинство трибуналів⁷. Також базуючись на основі папських декретів та рецепції римського права вдалося уніфікувати статус імовірного єретика⁸. Юридично це дало змогу створити орган, основним завданням і метою якого поставала боротьба з ересю. Стараннями папи Григорія IX 20 квітня 1233 р. обов'язки з розслідування ересі були передані у відання домініканського ордену⁹. Так з'явилися інквізитори, люди, які розшукували і навертали, а подекуди карали єретиків.

Суть розслідування («inquisicio»), що мало стати головним елементом доведення злочину ересі у людей, які її сповідували, набрало доволі дивного розвитку. У процедурі, яку повинні були використовувати домініканці у своїх завданнях, історики часто не вбачали цілісної структури чи навіть організації¹⁰.

Крім того, щоб ефективно здійснювати покладені на них обов'язки, домініканці мали отримувати допомогу світської влади, що гарантувалася постановами Латеранських соборів (1179 і 1215 рр.) та статутами Фрідріха II, а це відбувалося не завжди. Запорукою успіху в цій справі була наявність освічених ченців, які проповідями і прикладом свого благочестивого життя здійснювали навернення¹¹, адже люди із широких прошарків, а подекуди саме духовенство на таку роботу не підходили, бо належали до категорії симпатиків ересі. Навернення за цей період відбувалося без застосування сили чи примусу. Варто зауважити, що координація «географії ересі» залежала від пап, які надсилали інквізиторів в зазначені регіони у супроводі єпископів¹².

Домініканці своїми осередками мали орденські монастирі, там визначали конкретно, куди мали іти проповідувати, і за якими методами шукати відступників Ісуса Христа. Характерно, що єпископи також були наділені такими інквізиційними обов'язками, їхнім плюсом було краще знання місцевості і людей¹³. Але в домініканців частою перевагою

було знання заборонених віровчень. Інквізиторами бувало ставали колишні катари, наприклад італієць Монета з Кремони. Результативності їхньої діяльності сприяло знання Святого Письма, а отже можливість вести переконливі дискусії¹⁴.

Пошук тих, хто таємно сповідував ересь і часто-густо ховав її під образом доброго католика, вимагав особливої наполегливості. Завдяки слідству і духовному контролю¹⁵ християни-відступники були у постійному полі зору. Інквізитори формували цілі архіви із справ раніше підозрюваних і пізніше засуджених до різних форм покарання¹⁶. Такий контроль, особливо наприкінці XIII ст., ставав тотальним. Це було важливою гарантією того, що ніхто не проникне в «Божий виноградник» непомітно.

Саме покарання було найдієвішим методом визнати свою вину. Однак покарання не приносило достатнього ефекту без переслідування¹⁷. Саме цей принцип інквізитори використовували найвмотивованіше (принаймні в першу декаду від становлення трибуналів)¹⁸. Новітні інтерпретації вказують, що інквізитори були уособленням справедливого переслідування, вони були «лікарями душ» від гріховної ересі, і звісно, ставали символом правдивої віри¹⁹.

Судочинство велось не самими монахами, хоча і в їх присутності, але уповноваженими помічниками, серед яких були нотарії і виконувачі покарання. Формально процедуру дізнання дотримували, втім все частіше намагалися її обходити, тим самим порушуючи головну мету – наvertати, але не карати²⁰. Важко однозначно сказати, чи була інквізиція правовою частинкою влади в Лангедоці, де ересь була найпоширенішою. Проте фактором контролю і тиску інквізитори безперечно залишалися. Інквізиція, як інститут безумовно, знаходилася в межах церковної політики, а інквізитори були дієвим знаряддям цієї влади. Подолання опору опозиції у вигляді катарів, «добрих людей» серед місцевого населення всіх станів, стало також серйозною проблемою і завданням для нової влади регіону²¹. Очевидно інквізитори були незамінною складовою цього процесу.

Отож, як працювали інквізитори? Звісно, до смертної кари шляхом спалення за ересь, передачею до рук світської влади, за такий злочин проти Бога і віри вдавалися ще нечасто. Проте ми можемо спостерігати вияв взаємної

інтолерантності вже в перші роки після становлення інквізиції «de jure» на півдні Франції. З одного боку, через спротив населення, серед якого було багато катарів-альбігойців, з іншого – через місії домініканців²².

Саме тоді розпочався шлях від переконання до покарання. Виконуючи формально функції інквізитора єпископи, а пізніше монахи чернечих орденів повинні були дослідити середовище, заражене ерессю. Прибувши в певне містечко чи селище, такий інквізитор, зазвичай у супроводі своїх помічників до 7-ми осіб розташовувався у центральній церкві чи соборі ордену, який він представляв²³. Окремі випадки засвідчують, що інквізитором міг бути навіть монах із ордену цистерціанців²⁴.

Відомості про прибуття інквізиторів – як єдиного правильного інструменту слідства – викликало в мешканців неспокій та страх. Це й зрозуміло, бо відомості, наприклад про боротьбу чи заходи стосовно катаризму в Ломбардії в Італії, свідчать про численні викриття на основі законодавства Фрідріха і суворі санкції за це. Окремі моменти цього початкового етапу на італійських землях виділені та проаналізовані А. Поттхастом²⁵ та у окремих регіонах К. Ленсінг²⁶.

Тому в Окситанії, де ситуація була критичнішою, спрацьовував зазвичай психологічний захід – спершу конфіскації майна та ув'язнення імовірних підозрюваних. Після свого прибуття інквізитор скликав людей на головну площу, де у проповіді показував згубність ересі для душі і тіла. Апелюючи до совісті, він намагався підняти хвилю покаяння серед населення, даючи попередній термін на зізнання в 40 днів, а цього було більш як достатньо²⁷.

Цей «час милосердя» зумовлював не тільки щирі зізнання, якщо такі були, але й часті наклепи і зловживання у вузькому середовищі міщан і селян. Коли одні наговорювали на інших, це вже було сигналом до масової істерії та гонінь. Проте вони відбуватимуться в Європі під час переслідування так званих відьом²⁸. Натомість підозри чи наклепи ставали невід'ємною частиною слідства, вони ж, як не парадоксально, ставали основою для нових процесів²⁹. Це дає трагічну аналогію на події «Великого терору» 1937-1938 рр. зокрема в Україні. Тоді катівні НКВС також називали «модерною інквізицією».

Звісно, будь-яке слідство на предмет конфесійності населення потребувало детального з'ясування. Інквізитор мав у своєму розпорядженні нотаріуса, який вів діловодство, і послуги світської влади. Допомогали також ченці по ордену та співпраця з місцевим єпископом. Це гарантувалося законами Фрідріха II, увійшовши в свою чергу до «*Corpus juris canonici*» (канонічного права), і було обов'язковим до виконання³⁰.

У справі викорінення ересі та боротьбі із її проявами надзвичайно необхідними були ресурси, як фізичні, так і матеріальні. Одним з основних джерел отримання коштів були конфіскації майна явних еретиків. Як правило, одна частина віддавалася місцевій владі, інша – на утримання інквізиції та третя, яка з огляду на різні обставини використовувалася на підтримку муніципальних потреб чи відправлялася взагалі до Риму³¹. Однак коли докази проти еретика були очевидними і на нього чекало ув'язнення – він підлягав втраті будь-яких прав і не тільки майнових, але й спадкових. В залежності від важкості злочину проти віри за умови відречення, еретику могли запропонувати покуту і, що важливо, не конфісковувати майно. Хоч останній фактор згодом звів судочинство до переслідування багатіїв, а не відступників³².

Покути за ересь були різними. Серед поширених епітимій чільне місце належить легким карам. Зокрема, коли особу підозрювали, а її провина була недоведена, наприклад у разі простої розмови з еретиком, або ж навіть поклоніння – «*melioramentum*» – перед досконалим³³. Проте такий вияв поваги до еретика від можливо навіть простої, непосвяченої людини, яка, однак, співчувала переслідуванню «добрих людей», вважався куди більшим злочином. Варто зазначити, що підозрілі, звинувачені без підстави могли врятувати себе лише одним шляхом: потрібно було назвати осіб, які через смертельну ненависть чи ворожнечу посміли очорнити добре ім'я (таких визначали за показами свідків)³⁴.

Першими кроками створення систематичного судочинства стало формування відповідних архівів. Саме завдяки реєстрам можна було визначати осіб, які проходили дізнання в якості підозрюваних раніше, так і еретиків. Це було особливо помітно

при проведенні широкого слідства в Лангедоці інквізиторів Бернара де Ко і Іоана де Сен-П'єр (1246-1247 рр.)³⁵. Саме реєстри давали змогу відслідковувати переміщення можливих та потенційних еретиків.

А оскільки папські комісії відправлялися передусім до всіх міст Лангедока, Провансу, Фуа, складно було не уникнути підозри, а відтак і всього слідства з непередбачуваними наслідками. Тим паче, що згодом інквізиція створила мережу з осіб, які намагалися шпигувати і водночас перешкоджати нападам на трибунали. В зазначеній місцевості вони називалися «близькими» або ж «гонителями катарів»³⁶.

Коли шляхом допитів відкривали засвідчені відступи від католицизму і при цьому еретик відрікався, тоді на нього накладали канонічне покарання. Найчастіше це було носіння хрестів – такі нашивки розміщували на грудях, спині, у формі язиків полум'я, чи жовтих хрестів³⁷. В пізнішій іспанській практиці XVI ст. поширеним було зображення демонів чи диявола. Були випадки, коли на таку «милість» заслуговував «досконалий» (статус катара) – йому нашивали їх ще й на капюшоні одягу.

Дієвою була практика, яку ще впровадив св. Домінік у 1209-1215 рр., - навернення еретиків шляхом бичування³⁸. Процедура такого покаяння полягала у щонедільній появі в церкві, на всезагальний огляд, де місцевий кюре перед читанням Євангелія кілька разів мав відшмагати покутника. Ця практика підтримувалася колишнім еретиком щоденно із відправленням необхідної кількості молитов. Зазвичай єпископ в особі інквізитора чи власне інквізитор-монах сам присуджував до покарання в залежності від міри важкості³⁹. І тому користуючись допомогою світської влади, саме важкі вироки були справою компетенції останніх.

Траплялося, що інквізитор міг замінити чи полегшити покарання, на чому ми наголосимо далі. Взагалі «роєпа» ставило за мету направити грішника і чим воно сильніше і суворіше – тим дієвіше. Практикувалися також паломництва до локальних культових центрів, як наприклад, місцевого собору св. Стефана в Тулузі, Сантьяго де Компостелла, Риму, Кентербері і навіть до Святої Землі. Однак папа Інокентій IV (1243-1254 рр.) заборонив відправляти колишніх релігійних «дисидентів», щоби вони там не заразили своїми поглядами східних християн⁴⁰.

Наступним кроком до переконання еретика служила в'язниця. Ця міра застосовувалася до тих, вина яких була доведена показами благочестивих свідків, якщо такі знаходилися. Або ж внаслідок беззаперечних доказів, також коли звинувачений в ересі продовжував опиратися. Тим не менше кількість приречених на ув'язнення була надто великою. І тому інквізиція вживала всі можливі заходи (тобто більше покути), аби спасти душу не застосовуючи при цьому радикальних кроків стосовно тіла⁴¹.

При відкритому сповідування ересі, поширенні крамольних вчень, звинуваченні папства і духовенства в різних пороках і, звісно, в залежності від розслідування, катара передавали в «*carcer largus*». Зазвичай це було ув'язнення в монастирській в'язниці ордену, якому була повірена інквізиція, з обмеженим правом переміщення⁴². Вдавалися й до більш важкої міри «*carcer strictus*» – із прикріпленням кайданів до рук і ніг, причому вода і хліб ув'язненому передавали через маленьке віконце. Тобто виходило, що еретиків замурували, а як правило, ці ув'язнення були довічними. Тому такі нещасні, свідомо потрапивши у це місце, опинялися наче у живій могилі⁴³. Так жорстоко карали, передусім, за зв'язок з альбігойською ересю – найнебезпечнішою для середньовічного католицизму.

Утримання інквізиційних в'язниць лягало на муніципальну владу, та їх значна кількість була надто збитковою. Однак з другої половини 30-х років XIII ст. король Людовік IX (1126 – 1270 рр.) взяв на себе всі витрати інквізиції, виплачуючи утримання персоналу та на забезпечення жахливих казематів⁴⁴. Методом тиску були також тортури, але інквізитор їх не проводив. Хибні з цього приводу враження надалі побутують у суспільній думці, дискредитуючи особу інквізитора, як людину моралі і важкого обов'язку⁴⁵. Для цієї роботи існував кат, який був на службі у світської влади.

Одягнутий з ніг до голови у чорне, зі схованим під капюшоном обличчям та з прорізом для очей, – за висловом дослідника Дж. Райлі-Скотта – він являв собою видовище дійсно сатанинське⁴⁶. Інквізитору тим паче заборонялося бути присутнім при можливому пролитті крові, але такі випадки були непоодинокі. Проте в першій половині XIII ст. тортури ще не набули поширення у слідстві.

Еретику, який відмовлявся присягати щодо своїх показів (відмова від клятви була ознакою катарів) чи зрікався їх, перекручуючи основні положення католицької віри або ж промовляв молитви невірні, загрожувала камера тортур. Спочатку «стійкому» катару показували знаряддя, які наводили на нього жах, і ламали психологічно. Коли він не хотів визнавати своєї вини і видати своїх спільників, тоді на нього чекали дієві знаряддя трибуналу⁴⁷.

Тортири були різними, але по-своєму завдавали страшних фізичних страждань. Серед них найчастіше застосовувалася диба. Механізм її роботи полягав у викручуванні плечових суглобів шляхом підвішування через блок у стелі. Також існували тортури водою: еретику могли налити до 20 літрів до рота, змінюючи кут нахилу рухомого столу, на якому знаходився нещасний, щоб вода із шлунка здавлювала легені. Ще інші – вогнем, коли підозрюваному підсмажували ступні. Жорстоко, але іншого шляху здобути свідчення стосовно ересі, крім як силою, вже не було. Переконавання не діяли, а нові знаряддя ставали машинами смерті. Тож непересічні винаходи середньовічної інженерії ставали корисними в руках духовенства і світської прислуги.

Та це не порівняти із пізнішою практикою Іспанської інквізиції – кобила, чобіт, відьомське крісло та інші жахливі знаряддя не дозволяли в більшості випадків повернутися живим із казематів. Зазвичай після такої процедури еретик визнавав свою провину. Часто бували випадки, коли він відрікався, мотивуючи це насильним дізнанням, та це не мало жодного значення. Чому? Оскільки ймовірний підозрюваний міг чути еретичні розмови, знати віруючих чи безпосередньо самим бути катарським проповідником таємно, його невинність в очах інквізиторів була сумнівною. Проте інквізитори ніколи не зазначали, що підозрюваний, вина якого була формально очевидною, зізнався на тортурах. В кращому разі на нього чекало «*murus largus*».

Урочисте «*sermo generalis*» – публічне засудження винного до визначеної кари (пізніше «*Auto-da-Fé*» в Іспанії) проводилось лише у неділю. Не маючи такої пишної церемонії, як в XV-XVI ст., на ньому виносили остаточні вироки, відправляли в палігримки, засуджували до ув'язнення різної важкості та спалювали нерозкаяних чи повторно впалих («*relapsus*»).

Смертна кара, яку здійснювала світська влада шляхом спалення, була легітимною ще з часів імператора Феодосія (383 р.)⁴⁸. На цьому початковому етапі, у першій половині XIII ст., бували випадки, коли на багатті єретика після розкаяння рятували, та це скоріше були винятки. Зібрані на головній площі мешканці могли спостерігати за жахливою долею приреченого.

На штучному помості-ешафоті, обкладений соломною і хмизом єретик задихався, перш ніж перетворитися на попіл. В пізнішій іспанській практиці його просто душили на гарроті. Останки єретиків не могли стати предметом поклоніння співчуваючих, оскільки їх знищували⁴⁹.

Виконуючи постанови Соборів та законів (1215, 1229, 1233 рр.)⁵⁰ інквізитори, завдяки світській владі, знищували будинки єретиків, перетворюючи їх на звалище міських нечистот. Але оскільки таких приміщень було дуже багато, це було надто витратно, тож від такої практики відмовилися. Часто ці будинки перетворювали на склади, непридатні для людського проживання⁵¹. В систему судочинства входили також посмертні ексгумації тіл єретиків. Будучи похованими на християнській землі, ці кості спалювалися чи викидалися геть⁵².

Можемо підсумувати, що з перших кроків для чернечої інквізиції не постає неможливого у пошуку та ізоляції катаризму в Південній Франції. Варто відмітити, що згадані заходи саме в першій третині XIII ст. належно не виконувалися, прелати не вміли боротися з ерессю. Під час Альбігойської війни хрестоносці після здобуття індульгенції терміном на сорок днів поверталися додому, залишаючи справу не доведеною до кінця.

Роль світської влади в юридичному становленні судочинства інквізиції та пізнішої її еволюції не завжди була цілком спрямована в правильне русло боротьби. Подекуди існували зловживання. У механізмах слідства допускалися значні неточності, що відбивалися на самому процесі і ставали причиною негативної суспільної реакції щодо самих домініканців і Церкви та інквізиції загалом. Та попри всі внутрішні та зовнішні перешкоди, інквізиція як церковна структура не зупинялася на досягнутому і розвивалася, набравши максимум ефективності на зламі XIII ст.

Примітки:

1. Historiographie du catharisme // Cahiers de Fanjeaux, n°14. – Toulouse: Edition Privat, 1979. – 443 p.
2. Ли Г. Ч. История инквизиции. Современная версия / [пер. А. Б. Башкирова под ред. С. Г. Лозинского]. / Г. Ч. Ли – Москва: Эксмо, 2007.
3. Bruschi C. The Wandering Heretics of Languedoc. / Caterina Bruschi – Cambridge, New York, Melbourne, Madrid, Cape Town, Singapore, Sao Paulo: Cambridge University Press, 2009.
4. Given James B. Inquisition and Medieval Society: Power, Discipline, and Resistance in Languedoc / James B. Given – Ithaca: Cornell University Press, 1997.
5. Kras P. System inkwizycyjny w średniowiecznej Europie. Ad abolendam diversarum haeresium pravitatem. / Pawel Kras – Lublin: Katolicki Uniwersytet Lubelski, 2006
6. Roquebert M. L'épopée cathar. T.1-5. / Michel Roquebert – Paris: Perrin, 2006-2007.
7. Ryś G. Inkwizycja. / Grzegorz Ryś – Kraków Znak, 1998. – S. 67.
8. Бортник Н. А. Еретические секты Италии первой половины XIII в. / Николай А. Бортник // Средние века. 1957. – Вип. 10. С.107.; Ли Г. Ч. Вказ. праця. – С. 246, 315.; Vacandard E. The Inquisition. A critical and historical study of the coercive power of the Church / Translated from second edition by Bertrand L. Conway, C.S.P. / Elphège Vacandard – New York: Longmans, Green and Co, 1908. – P. 107-113, 123; Бейджент М., Ли Р. Инквизиция / Пер с англ. А. Озерова. / Майкл Бейджент, Ричард Ли – Москва: Изд-во Эксмо, 2003. – С. 44.
9. Ран О. Крестовый поход против Грааля / Пер. с нем. И. Иванова, С. Ляпкина, Е. Мурзина, А. Овченко; под общей редакцией М. Тимофеева. / О. Ран – Москва: ООО «Издательство АСТ», 2004. – С.181-182.; Ли Г. Ч. Вказ. праця. – С. 248.
10. Kieckhefer R. The office of inquisition and medieval heresy: the transition from personal to institutional jurisdiction // The journal of ecclesiastical history, vol. 46, no.1, Jan. 1995. – P. 36.; Deane, J. K. A history of medieval heresy and inquisition. / Jennifer K. Deane – Lanham-Boulder-New York-Toronto-Plymouth-UK: Lanham, Md: Rowman & Littlefield, 2011. – P. 6; Kelly H. A. Inquisition and the Prosecution of Heresy: Misconceptions and Abuses // Church History 58 (1989). – P. 439.; Ames Ch.

Caldwell. Righteous Persecution: Inquisition, Dominicans, and Christianity in the Middle Ages / Christine. C. Ames – Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2009. – P. 6.; Bruschi C. Op. cit. – P. 6.

11. Ames Ch. Caldwell. Righteous Persecution... – P. 8.

12. Kieckhefer R. Op. cit. – P. 36-37.; Ryś G. Op. cit. – S. 60-73.

13. Given J. B. Social Stress, Social Strain, and the Inquisitors of Medieval Languedoc / James B. Given // Christendom and its Discontents: Exclusion, Persecution, and Rebellion, 1000-1500 / Ed. Waugh Scott L, Diehl P. – Cambridge – New York: Cambridge University Press, 2002. – P. 69-70.; Caldwell Ch. A. Op. cit. – P. 2.; Given J. B. Inquisition... – P. 198-205.

14. Given J. B. Inquisition... – P. 14.

15. Given J. B. Social Stress... – P. 67.; Ames Ch. Caldwell. Righteous Persecution... – P. 13.

16. Kras P. Op. cit. – S. 324-364.

17. Deane J. K. A. Op. cit. – P. 10-11.; Ames Ch. Caldwell. Does Inquisition Belong to Religious History? / Christine. C. Ames // The American Historical Review, 110:1 (2005). – P. 11-37. // <http://ahr.oxfordjournals.org/content/110/1/11.full.pdf+html> (доступність станом на 17.05.2015); Caldwell Ch. A. Righteous Persecution... – P. 11.; Geremek B. Ludzie marginesu w średniowiecznym Paryżu, XIV-XV wiek. / Bronisław Geremek – Poznań: Wydawn. Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, 2003. і Шимона Вжешінські – Wrzesiński Sz. Potępieńcy średniowiecznej Europy / Szymon Wrzesiński – Kraków: LIBRON, 2007.

18. Kieckhefer R. Op. cit. – P. 38: (наприклад, перші інквізитори Конрад Марбурський (1233 р.) в Рейнлянді і Робер ле Бург (1238 р.) в Пн. Франції були надзвичайно жорсткими у методах своїх розслідувань).; Pegg M. G. The Corruption of Angels. The Great Inquisition of 1245-1246. / Mark G. Pegg – Princeton and Oxford: Princeton University Press, 2001. – P. 49.

19. Caldwell Ch. A. Dominican Inquisitors as «Doctors of Souls»: the Spiritual Discipline of Inquisition, 1231-1331 / Christine. C. Ames // Heresis 40 (2004).: 23-40.; Kieckhefer R. Op. cit. – P. 6.; Ames Ch. Caldwell. Does Inquisition... // <http://ahr.oxfordjournals.org/content/110/1/11.full.pdf+html> (доступність станом на 17.05.2015) – ворожість до інквізиторів посилювала натиск останніх.; Caldwell Ch. A. Righteous Persecution... – P. 19.; Pegg M. G. Op. cit. – P. 50.

20. Parmeggiani R. I Consilia procedurali per l'inquisizione medievale, 1235-1330. / Riccardo Parmeggiani – Bologna: Bononia university press, 2011.; Kelly H. A. Op. cit. – P. 444, 446, 449-450.

21. Kieckhefer R. *Op. cit.* – P. 40-45; Given J. B. *Inquisition... – P.20.*; Pegg M. G. *On Cathars, Albigenses, and Good Men of Languedoc / Mark G. Pegg // Journal of Medieval History 27, (2001).* – P. 181-195.; Caldwell Ch. A. *Righteous Persecution... – P. 1.*

22. Wakefield W. L. *Heresy, Crusade and Inquisition in Southern France 1100-1250. / Walter L. Wakefield – Berkeley and Los Angeles: University of California Press, 1974.* – P. 140-146.

23. Кадмин Н. *Философия убийства / Николай Кадмин // Нелли Р. Катары. Святые еретики. / Рене Нелли – Москва: Вече, 2005.* – С. 287; Бейджент М., Ли Р. *Вказ. праця.* – С. 46.

24. Найвідомішим прикладом виступає інквізитор Жак Фурньє – Cistercians, Cistercian Abbeys and Abbots of Citeaux // http://www.castlesandmanorhouses.com/castles/cathars/120502_cistercians.htm (доступність станом на 15.05.2015); Бейджент М., Ли Р. *Вказ. праця.* – С. 59-60; *От Инквизиции к Этнографии // Ле Руа Лядюри Э. Монтайю, окситанская деревня (1294-1324). / Пер. с фр. В. А. Бабинцева и Я. Ю. Старцева. / Эммануэль Ле Руа Лядюри – Екатеринбург: Изд-во Урал. Ун-та, 2001.* – С. 9-14.

25. Potthast A. *Regesta pontificum romanorum inde ab a. post Christum natum MCXCVIII ad a. MCCCIV, T. I-II / August Potthast – Berolini: Opus ad Acad. Literarum Berolinensi duplici Praemio ornatum, 1872.* – T.1, №17302, 17331, 17377, 17381, 17400, 17414, 17429, 17434, 17474, 17515, 17759, 17882.

26. Lansing C. *Power and Purity. Cathare heresy in Medieval Italy. / Carol Lansing – New York-Oxford: Oxford University Press, 1998.* – P. 146-150.

27. Осокин Н. *История альбигойцев и их времени. / Николай Осокин – Москва: ООО «Издательство АСТ», 2003.* – С. 248.

28. Суміш еретичної ідеології, з якої виросло уніфіковане юридично відьомство, як злочин проти віри та Бога детально проаналізовано в книзі проф. Дж. Б. Рассела. *Колдовство и ведьмы в Средние века / Пер. с англ. Татлыбаева А. М. / Джеффри Б. Рассел – Санкт-Петербург: Издательская группа «Евразия», 2001.* – С.209-216; Hoensbroech P. *Hr. von Papiestwo i jego dzialalnosc spoleczno-suwilizacyjna. / Paul Graf von Hoensbroech – Warszawa: Nakladem W. Podwinskiego, 1907.* – S.84-89.

29. Ли Г. Ч. *Вказ. праця.* – С. 339.

30. Кадмин Н. *Вказ. праця.* – С. 289.; Вис Э. В. *Фридрих II Гогенштауфен / Пер. с нем. Е. Б. Каргиной. / Эрнст В. Вис – Москва: АСТ:*

Транзиткнига, 2005. – С. 135-138; Abulafia D. Frederick II. A medieval emperor. – New York-Oxford: Oxford University Press, 1992. – P. 132-164.

31. Maucsock A. L. The Inquisition. From its establishment to the Great schism / With an introduction by father Ronald Knox. / Alan Lawson Maucsock – New York and London: Harper Brothers Publishers, 1927. – P. 215-216.

32. Осокин Н. Вказ. праця. – С.634.; Бейджент М., Ли Р. Вказ. праця. – С.48. (1251 р. заборона стягувати грошові штрафи – згодом відмінена).

33. Нелли Р. Вказ. праця. – С. 81-82; Nelli R. Zycie codzienne katarow w Langedocji w XIII wieku / Przelozyla Maria Ochab. / Rene Nelli – Warszawa: Panstwowy Instytut Wydawniczy, 1979. – S. 47.

34. Ли Г. Ч. Вказ. праця. – С. 326; Гродзинский М. Улики в истории инквизиционного процесса / Михаил Гродзинский // Учение записки Всесоюзного института юридических наук. 1940. Вып.1. – С. 245-247, 251-252.

35. Бейджент М., Ли Р. Вказ. праця. – С. 49.

36. Осокин Н. Вказ. праця. – С. 601.

37. Maucsock A. L. Op. cit. – P. 178; Кадмин Н. Вказ. праця. – С. 287; Осокин Н. Вказ. праця. – С. 601.

38. Кадмин Н. Вказ. праця. – С. 255.

39. Maucsock A. L. Op. cit. – P. 178.

40. Ibid. P.198.; Ран. О. Вказ. праця. – С. 133; Бейджент М., Ли Р. Вказ. праця. – С.47; з іншого боку вже від 1235 р. рішенням Нарбоннського Собору діяли заборони на відправлення єретиків до Святої Землі – Кадмин Н. Вказ. праця. – С. 295.

41. Geltner G. Medieval prison: between Myth and Reality, Hell and Purgatory / Guy Geltner // History Compass. 2006. (4). – P. 261-274; Maucsock A. L. Op. cit. – P. 181-182.

42. Ран. О. Вказ. праця. – С.189 (називаючи це «хлібом болю» і «водою скорботи»); Maucsock A. L. Op. cit. – P. 185

43. Maucsock A. L. Op. cit. – P.186.; Ли Г. Ч. Вказ. праця. – С.363.

44. Ли Г. Ч. Вказ. праця. – С. 386.

45. Бейджент М., Ли Р. Вказ. праця. – С. 56.

46. Скотт Д. Р. История Пыток / Пер. с англ. А. А. Обухова. / Джордж Райли Скотт – Москва: «ОЛМА-ПРЕСС», 2002. – С. 97.

47. Осокин Н. Вказ. праця. – С. 609-612. Вони були повністю легалізовані булою Інокентія IV «Ad Extirpanda» 1252 р.; Скотт Д. Р. Вказ. праця. – С. 96-102, 218-235.

48. Hoensbroech Hr. von Op. cit. – P. 119-143. 49. Осокин Н. Вказ. праця. – С. 621.
50. Ольденбург З. Вказ. праця. – С. 350-355.
51. Vidal J.-M. Bullaire de l'Inquisition Française au XIVe siècle et jusqu'à la fin du Grand schisme. / Jean-Marie Vidal – Paris: Librairie Letouzey et Ané, 1913. P. XXVI; Ли Г. Ч. Вказ. праця. – С. 245,256.; Maycock A. L. Op. cit. P.208-209.
52. Осокин Н. Вказ. праця. – С. 621.

Sergiy Klymkiv

**An extended abstract of a paper on the subject of:
Formation and mechanisms of monastic Inquisition in the south
of France: attempted reconstruction is historical realities**

Personal and collective spiritual form communities create historical tradition. When threats and challenges are coming, spirituality should be protected by all possible means, especially in the present turmoil. In the Middle Ages the defense of the Catholic faith and spirituality forge tribunals of the of monastic Inquisition, with its internal mechanisms and structural work. The study of the historical experience of the Inquisition, as an instrument of ecclesiastical authority allows reconsider and offer a new vision of it. This significantly affect our understanding of the need for the existence of such institutions and their previous role for society in nowadays.

In recent decades, the scientific community is increasingly negotiated canonical roots, traditions and the formation and principles of monastic Inquisition, people and events, which are filled with history. This concerns not only advanced Western scholars of the problem (Given J. B., Caldwell Ch. A., Wakefield W. L., Kras P.), but experts of medieval heresies, including a Cathars (Nelli R., Bruschi C., Roquebert M.) without which the activities of tribunals would be impossible and ultimately unnecessary. In particular relevance to Ukraine, becoming Religious studies on various aspects of the history of the Church, in which for this phenomenon was no place. New researchs including this, in the absence of similar Ukrainian, give impetus to the study of related areas of European mentality, connected with spirituality, philosophy and human faith.

The purpose of the paper was to trace the process of formation, establishment and development of inquisitorial tribunals of the XIII-th century.

The author used the cultural and historical causal, logical and analytical methods. Synthesis helped achieve its objectives.

The Church has always defended their Christian space. The medieval Cathar heresy was the biggest challenge for her. The real confrontation with heretics began in the thirteenth century. First, identify the responsibilities of the Cathars lay at the local clergy. Later it answered by the bishops and responsibilities of Inquiry handed newly religious orders, including Dominicans. Making monastic Inquisition, as a church institution began after 1215, from the IV-th Lateran Council. Legal background, ecclesiastical tribunals received through the imperial legislation (including "Sicilian Constitution" and various edicts). "Holy Inquisition" appeared April 20, 1233 with the permission of Pope Gregory IX. From the end of Albigensian Crusade to the middle of the XIII-th century Dominican inquisitors done their duties earnestly. The inquisitors attention draw as a regular supporters and sympathizers to believers and "perfect" of a sect. Efficiency monastic Inquisition manifested in an integrated approach to business. Were formed goals of archives, investigation took place in different regions. Acted whole procedure with different degrees of punishment and penance, which helps fulfill the representatives of inquisitors from secular authorities. The policy of the papacy and the Church helped consolidate their position in the area, they could not fully control. Hence, the phenomenon of Occitan Cathars and their ideological opponents inquisitors became an integral part of the struggle of the church and heresy in the region.

The main features of the monastic Inquisition during its establishment and operation in the fight against the heresy of the Cathars in the thirteenth century is:

- The investigation of the local clergy (priests), bishops, and later members of religious orders (Dominicans);*
- Support for temporal power and the formation of anti-heretical legislation;*
- Permanent assistance papacy and royalty;*
- The ideological and political control over the population and large territory during the investigations;*
- Extensive system of measures for potential and probable heretics (punitive and repressive system in a variety of components);*

- Creation of material and information base for effective opposition; Creating a monastic Inquisition changes caused cultural and political climate of the south of France in the first half of the thirteenth century. Activity of the "Holy Inquisition" dramatically affected the region. As a tool for the faith protection and ecclesiastical institute of power, tribunals have caused fear and uncertainty in almost all categories of society, than has been effective. The fight against heresy reached a new level thanks to the new model approved actions and influences of Dominicans. Secular power through constant support of Inquisition joined renewal control in the area. Thus achieved has maximum results.

The results of this study can be used to formation a new approach to teaching and learning history of the church in general and medieval religiosity in particular.

Key words: *heresy, cathars, inquisition, papacy, medieval France, XIII – XIV century, historiograph.*

Надійшла до редколегії 10.04.2017.